

De dood als zelfbehoud



Ik ben bijna klaar met mijn voorbereidingen," zegt Bert. "Ik heb alleen nog een doorzichtige plastic zak nodig."

We zitten op een terras in Parijs aan een tafel die niet groot genoeg zal zijn voor drie lunchborden en kijken elkaar aan. Mijn moeder heeft ons een ogenblik alleen gelaten om in het café naar het toilet te gaan. Samen zijn ze vier dagen in mijn stad geweest, vier dagen waarin we niet over zijn plannen hebben gesproken. Over een paar uur gaat hun trein terug naar Rotterdam.

"Heb je ook alle formulieren voor de officiële weg ondertekend?" vraag ik.

"Ja. Ik moet alleen nog een kopie op papier hebben. Het staat nu in de computer en dat vertrouw ik niet. Artsen zijn niet handig met computers."

Hij trekt er een gezicht bij dat ik goed van hem ken en dat hij als uiterst serieus zou bestempelen als ik het zou wagen het geestig te noemen. "En de verklaringen van de ziekenhuizen," vraag ik, "zijn die ook binnen?"

Bert knikt. "Ze mogen me niet reanimeren."

De eerste keer dat ik Bert na het horen van het slechte nieuws zag, was zijn huid gelig van kleur en heb ik met hem gesproken alsof het de laatste keer zou zijn. Vijf maanden later heeft hij op zijn bootschoenen de halve stad doorkruist. "Het is fijn dat het geregeld is," zeg ik. "Misschien heb je alles pas over drie jaar nodig, maar..."

"Nee, hoor," zegt Bert. "Als ik over een jaar nog leef, klaag ik mijn arts aan."

We lachen en de ober brengt onze borden. Ze passen inderdaad niet op het tafeltje en blijven vervaarlijk op de rand wiebelen. Ik schuif de blauwe kaas van mijn salade op de omelet van Bert. Het is mijn manier om te zeggen dat ik zijn houding en keuzes respecteer: doorleven alsof er niets aan de hand is, zonder operaties en behandelingen, zonder gezondheidsdieet. Totdat het niet anders meer kan. En wanneer het niet anders meer kan, wil hij dat het zo snel mogelijk voorbij zal zijn. Vandaar de formulieren en de plastic zak. Zijn

voorbereidingen moeten garanderen dat zijn dood straks van hem zal zijn.

Op 20 januari 2000 overleed mijn vader op 53-jarige leeftijd aan de gevolgen van kanker, al is het nauwkeuriger te zeggen dat hij stierf aan de gevolgen van een injectie van zijn huisarts. Dankzij euthanasie dus. Ruim elf jaar later bereidt mijn stiefvader Bert op bijna tachtigjarige leeftijd zijn eigen dood voor. Gediagnosticeerd met darmkanker en uitzaaiingen in de lever, maar ogenschijnlijk nog vol leven, zijn artsen huiverig hem euthanasie toe te zeggen.

Tot voor kort was ik trots op onze euthanasiewet. Een vriendin met gevorderde multiple sclerose kon in haar vriendenkring in Hollywood niemand vinden die het onderwerp zelfs maar wilde bespreken, en ook in Frankrijk heeft de regeling geanimeerde tafeldiscussies opgeleverd. Hoera voor mijn vooruitstrevende Nederland!

Inmiddels weet ik dat er ook bij ons nog veel te verbeteren valt. Mijn vader was destijds een patiënt voor wie de eu-



Euthanasie. Hulp
bij zelfmoord.
Een kliniek voor
levensbeëindiging.
Claire Polders
schreef een roman
over de euthanasie
van haar vader en
houdt andere vormen
van een waardige
dood tegen het licht.
'Als ik over een jaar
nog leef, klaag ik
mijn arts aan.'

DOOR CLAIRE POLDERS

thanasiewet leek te zijn geschreven: zijn lijden was uitzichtloos en ondraaglijk, en zowel zijn huisarts als de controlearts vonden dat er geen andere redelijke oplossing bestond. In het geval van mijn stiefvader staan de zaken er anders voor. De chirurg die zijn diagnose stelde, drong aan op een operatie en de huisarts vond het nog veel te vroeg om over euthanasie te spreken. Zolang Bert niet is uitbehandeld of aan bed gekluisterd ligt, voldoet hij niet aan de criteria voor euthanasie.

Sommige patiënten zullen zich bij zo'n oordeel neerleggen en afwachten. Zij hopen dat een arts in een later stadium wel aan hun verzoek zal voldoen. Maar hoop is geen zekerheid en het ziekteverloop van een uitgezaaide kanker kan grillig zijn. Wat moet Bert doen als er iets gebeurt dat een onmiddellijke operatie vereist en hij die operatie per se niet wil? Tijd om eens rustig een euthanasie te organiseren is er dan niet.

Een paar maanden voor zijn reis naar Parijs staan Bert en ik naast elkaar op de

parkeerplaats van een kerkhof. Een vrouw haalt een bos ballonnen uit haar auto.

"Wat zit er in die ballonnen?" vraagt Bert.

Ik begrijp onmiddellijk waar hij op doelt. Ook ik heb de artikelen gelezen over de zelfmoordmethode van psychiater Chabot.

"Helium," antwoord ik.

Hij knikt. "Dat dacht ik al. En waar komt die helium vandaan?"

"Van de ballonnenman."

Ik was trots op
onze euthanasiewet.
Nu weet ik dat
er nog veel te
verbeteren valt.

Hij grinnikt. "Ik heb er weinig ervaring mee," zegt hij, "maar is het terecht te veronderstellen dat een winkel die ballonnen verkoopt, ook helium verkoopt?"

"Dat is terecht," antwoord ik. We kijken zwijgend hoe de vrouw met de ballonnen wegloopt.

Dit is een goed moment om aan te bieden hem met de voorbereidingen te helpen, bedenk ik. Ook wil ik zeggen dat ik er straks bij kan zijn, als hij dat wil. Maar ik durf het niet. Te veel enthousiasme van mijn kant kan hij als een aanmoediging opvatten en ik wil hem niet het idee geven dat hij als een zieke en wellicht hulpbehoevende man niet meer welkom is in mijn leven.

Mijn moeder weet niet of ze erbij zou willen zijn, mocht het op zelfdoding aankomen. Ze steunt Bert in zijn overwegingen, al raakt ze af en toe behoorlijk geëmotioneerd. Hoe kan het ook anders: het is geen prettig idee dat de persoon van wie je houdt zijn eigen dood voorbereidt.

Zelfdoding is niet strafbaar volgens de Nederlandse wet. Hulp bij zelfdoding ►



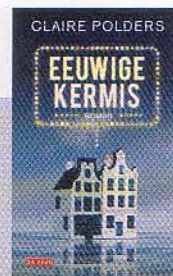
De kliniek van de organisatie Dignitas in het Zwitserse Pfäffikon, waar hulp bij zelfdoding wordt geboden

REPORTERS

► wel. Misschien dat ik dus ook om die reden huiverig blijf mezelf te veel te betrekken. Aanwezig zijn bij zelfdoding mag wel, maar dan moet ik naderhand wel annemelijk kunnen maken dat ik hem niet geholpen heb. Wat als er straks onverhoopt wel hulp is vereist?

Toen ik begin dit jaar de plannen las voor een levenseindekliniek in Nederland, iets wat de minister van volksgezondheid voorlopig nog niet mogelijk maakt, klapte ik in mijn handen. Ik stelde me voor dat de intakegesprekken lang van tevoren plaats konden vinden, zodat Bert op het moment suprême eenvoudig professionele begeleiding kon krijgen binnen de grenzen van de wet. Maar de kritiek daalde snel neer. Psychiater Chabot noemde het plan 'onrijp' en de artsenorganisatie KNMG reageerde eveneens afwijzend. Voorlopig bestaat de kliniek dus alleen als idee. Het recht op euthanasie blijft fictie.

Is het wrang dat een oudere man is aangewezen op een heliumtank? Ik vind van wel, al begrijp ik dat artsen niet tot medewerking aan euthanasie verplicht kunnen worden. Ze hebben het recht een hande- ►



Fragment uit *Eeuwige kermis*:

Thuis stonden twee pakjes ananassap ongeopend op het nachtkastje in de kajuit. Julia pakte er een op en ontdeed het rietje van zijn cellofaan. Haar vaders ogen stonden dof, alsof de kanker in zijn hoofd was gekropen en daar de lichttoevoer had afgeknepen.

“Laat maar,” zei hij, terwijl ze hem het ananassap aanreikte. Rochelend haalde hij adem. Julia probeerde het pakje in haar vaders hand te stoppen, maar zijn vingers werkten niet mee.

“Ik geef het niet op,” zei hij. “Ik ben opgegeven. Dat is iets anders.”

De wapens waarmee hij niet had gevochten en die hij hooguit even had opgepakt om zich bewonderend af te vragen hoe anderen er gebruik van maakten, legde hij naast zich neer.

Zal ik dan nu maar vertrekken, dacht ze. Nu alle kans verkeken was, had het geen enkel nut meer om aan zijn bed te zitten. Door weg te gaan, zou het voorgoed duidelijk zijn dat zij tot het soort behoorde dat uit egoïsme niet tot redden in staat was. Dan hoefde ze niet meer zo haar best te doen. Dan was het glashelder dat ze nooit een goede dochter zou zijn.

► ling die tegen hun overtuiging of gevoel ingaat te weigeren. Ik herinner me nog goed hoe de huisarts na de euthanasie van mijn vader achter in de slaapkamer schokschouderend stond te huilen. Een doding moet emotioneel zeer belastend zijn. Het is dus even wrang een hulpverlener te dwingen een oudere man te laten sterven.

Het probleem is dus niet dat Bert zijn eigen dood moet voorbereiden. Wie de baas over zijn eigen leven wil blijven, mag best wat verantwoordelijkheid tonen. Het probleem is dat die voorbereidingen in een donker hoekje lijken plaats te vinden.

De heliumtank kan niet op recept van een arts bij de apotheek worden aangeschaft, maar moet bij de ballonnenman worden verkregen. Ook medicijnen moeten vaak op omslachtige wijze worden verzameld: via internet, vanuit andere Europese landen, via een Nederlandse arts, maar zonder diens medeweten. In 2008 vond het toenmalig kabinet dat het niet gewenst was zelfdodingsadviezen voor een breed publiek toegankelijk te maken. Als zelfdoding niet verboden is, waarom zit er dan toch een clandestien luchtje aan?

Hij wilde zichzelf niet verliezen, zelfs of misschien juist niet aan het einde van zijn leven.

Sommige zelfmoorden kunnen belastend zijn. Iemand die voor de trein springt, stapelt anderen op met trauma's en praktische problemen. Het is daarom begrijpelijk dat daar een aversie tegen bestaat. Maar mensen die in samenspraak met hun omgeving een autonome euthanasie voorbereiden, vallen binnen een andere categorie.

De dood is voor iedereen onvermijdelijk, en toch wordt hij weleens gezien als een persoonlijk onrecht dat ons wordt aangedaan. Zeker als hij op het verkeerde moment komt. Te vroeg, zoals bij een on-

geluk. Of te laat, op een onzeker moment in onze toekomst.

Toen mijn vader elf jaar geleden aankondigde dat hij niet op zijn dood wilde wachten, heeft niemand aan zijn ziekbed geprotesteerd. We begrepen zijn verlangen om het langzame afglijden te voorkomen. Hij wilde zichzelf niet verliezen, zelfs of misschien juist niet aan het einde van zijn leven. Zijn euthanasie was dus geen vroegtijdig opgeven, maar een bekrachtiging van zijn autonomie.

Mijn stiefvader Bert wil evenmin afhankelijk raken van zorg. Hij wil de regie over leven en dood in handen houden. Ik vind dat begrijpelijk en dapper. De vrijheid om je eigen dood te kiezen ligt in het verlengde van de vrijheid om je eigen leven vorm te geven. De zelfgekozen dood als daad van zelfbehoud. Het zou alleen wenselijk zijn als mensen bij de uitvoering van die dood niet helemaal alleen op de planken hoeven te staan. |

Claire Polders (1976) is auteur en filosoof. Haar vierde roman 'Eeuwige kermis' (De Geus) verscheen deze maand. Meer informatie op www.clairepolders.com.